ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
Ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων
Κοσμήτορος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς
Τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας

ΤΟ 1821 ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ*

Τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος πανηγυρίζει σήμερον τὴν Ἀνάστασίν του. Οἱ Ἕλληνες κλίνουν σήμερον τὸ γόνυ ἐνώπιον τῶν τάφων καὶ τῶν μνημείων τῶν ἡρώων τῆς μεγάλης ἐποχῆς τοῦ «21», ἐνθυμοῦνται μὲ εὐγνωμοσύνην τοὺς γνωστοὺς καὶ ἀγνώστους ἀγωνιστάς, ἐνθυμοῦνται μὲ βαθυτάτην θλῖψιν τὴν ζοφερὰν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ὑψώνουν τὸ βλέμμα των εἰς τὸν Θεὸν διὰ νὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσουν, διότι τοὺς ἐβοήθησε νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πολιτικὴν σκηνὴν τοῦ κόσμου. Τέσσαρας αἰῶνας διήρκεσεν ὁ πολιτικὸς θάνατος τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ 1821 ἀποτελεῖ τὴν ἡρωικὴν ἀπάντησιν, ἢ μᾶλλον συνέχισιν εἰς τὴν ἡρωικὴν τραγῳδίαν τοῦ 1453. Δύο μεγάλας τραγῳδίας ἐγνώρισε τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος κατὰ τὴν μακρὰν ἱστορικήν του πορείαν. Ἡ πρώτη τραγῳδία του ἦτο ὅτι ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὁπότε καὶ ἔχασε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν πολιτικήν του ὕπαρξιν. Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κοσμοκράτειρα Ρώμη ὑπέτασσεν ὑπὸ τὸ πέλμα της καὶ ἐξηφάνιζεν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς τὴν ἐλευθερίαν τῶν μεσογειακῶν λαῶν. Ὅμως οἱ ὑποταχθέντες εἰς τὴν Ρώμην Ἕλληνες κατώρθωσαν μὲ τὸ πνεῦμά των νὰ ἀφομοιώσουν τὴν Ρώμην καὶ μετὰ πάροδον τεσσάρων καὶ πλέον αἰώνων τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἐχωρίσθη εἰς δύο μεγάλα τμήματα, δυτικὸν καὶ ἀνατολικόν. Τὸ ἀνατολικὸν ἔγινεν ἐξ ὁλοκλήρου ἑλληνικὸν καὶ ἀπ' αὐτὸ προῆλθεν ὁ μέγας βυζαντινὸς πολιτισμός. Ὁ φόβος τοῦ Κάτωνος ὅτι οἱ Ἕλληνες μὲ τὴν φιλοσοφίαν των καὶ τὰ γράμματά των ἀποτελοῦν κίνδυνον διὰ τὴν Ρώμην ἔγινε τότε πραγματικότης. Ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ὑποτάξει τὴν Ρώμην μὲ τὸν Δούρειον ἵππον τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Μὲ τὴν νίκην τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ βυζαντινοῦ

---

* Ὁμιλία γενομένη ἐν τῇ Μεγάλῃ αἰθούσῃ τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Ἐθνικῆς ἑορτῆς τῆς 25ης Μαρτίου.

Κράτους ἐπῆλθεν ἡ κάθαρσις τῆς πρώτης μεγάλης τραγῳδίας τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἱστορίαν των. Ἡ ἑλληνικὴ δημιουργία θὰ συνεχισθῇ τώρα ἐπὶ χίλια ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἡνωμένον μὲ τὸν Χριστιανισμόν, θὰ διατηρήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον καὶ θὰ φέρῃ εἰς φῶς τὸν μέγαν βυζαντινὸν πολιτισμόν, τοῦ ὁποίου τὸ μεταφυσικὸν βάθος καὶ κάλλος θὰ συγκινήσῃ Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν καὶ θὰ ἀκτινοβολήσῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ὡς κατόρθωμα ὑπῆρξεν ἡ κάθαρσις τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν πρώτην μεγάλην ἱστορικήν των τραγῳδίαν.

Ἡ δευτέρα μεγάλη ἱστορικὴ τραγῳδία τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἡ πτῶσις τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ παρουσίας τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Πόλις, τὸ φωτεινὸν τοῦτο σύμβολον τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, κατεκτήθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τὸ δὲ ἑλληνικὸν Γένος ἔχασε τὴν οἰκουμενικήν του ἀκτινοβολίαν καὶ περιῆλθεν εἰς πολιτικὴν ἀφάνειαν. Ἂν κρίνωμεν αὐτὰς τὰς δύο ἱστορικὰς τραγῳδίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὸ παρόν, ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἱστορικὴν στιγμήν, πρέπει, χωρὶς διαστολμόν, νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ δευτέρα τραγῳδία ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν σκληροτέρα καὶ πολὺ χειροτέρα τῆς πρώτης. Ὁ ἱστορικὸς πόνος, τὸν ὁποῖον αἰσθανόμεθα δι' αὐτήν, εἶναι πολὺ βαθύτερος καὶ πολὺ συγκλονιστικώτερος τοῦ ἱστορικοῦ πόνου, τὸν ὁποῖον δοκιμάζομεν διὰ τὴν πρώτην τραγῳδίαν. Τὸ 1821, τὰ ἀγωνίσματα τοῦ ὁποίου τιμῶμεν σήμερον, ἀπετέλεσε τὴν ἀπαρχὴν τῆς καθάρσεως τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν δευτέραν ἱστορικήν των τραγῳδίαν, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἄλλα τετρακόσια χρόνια. Ὁ Δούρειος ἵππος διὰ τὴν κάθαρσιν αὐτὴν ἦτο ἡ Ὀρθοδοξία, αἱ Κοινότητες, τὸ Κρυφὸ Σχολειὸ καὶ ὁ ἐμπορικὸς στόλος τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Ἡ διαδικασία τῆς καθάρσεως συνεχίζεται ἀπὸ τὸ «21» μέχρι σήμερον, μεγάλα δὲ στάδια αὐτῆς τῆς διαδικασίας ὑπῆρξαν οἱ ἀγῶνες τοῦ «12» καὶ «13», ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον. Σήμερον ἡ διαδικασία τῆς τραγῳδίας αὐτῆς καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς κάθαρσιν συνεχίζεται εἰς δύο ἑλληνικοὺς χώρους, εἰς τὴν Κύπρον καὶ εἰς τὴν Βόρειον Ἤπειρον. Ὅλοι οἱ ἀγῶνες μετὰ τὸ «21» ἀποτελοῦν προσπάθειαν τοῦ Ἔθνους νὰ φθάσῃ εἰς πλήρη κάθαρσιν τῆς μεγάλης του τραγῳδίας τοῦ 1453. Τὸ βάρος αὐτῆς τῆς τραγῳδίας εἴτε τὸ ὁμολογοῦμεν εἴτε δὲν τὸ ὁμολογοῦμεν, μᾶς βαραίνει ὅλους μέχρι σήμερον καὶ ἀναστέλλει τὴν οἰκουμενικὴν προβολὴν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Ἡ σημερινὴ κρίσιμος ἐποχὴ ὑποχρεώνει τοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν μεγάλην ἱστορικὴν μοῖραν, νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν ἀποστολήν των, ἐὰν δὲν θέλουν νὰ γίνουν βάρος τῆς γῆς. Καὶ εἶναι βεβαίως ἀληθὲς ὅτι κανενὸς λαοῦ ἡ ἱστορία δὲν ἐπαναλαμβάνεται, ἐξ ἄλλου ὅμως εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθὲς ὅτι, ὅποιος λαὸς ἔχει μεγάλην ἱστορικὴν μοῖραν, αὐτὸς εἶναι ἀπὸ τὰ πρά-

γματα ὑποχρεωμένος νὰ ἀναπροσαρμόσῃ τὰς δυνάμεις του, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν μεγάλην ἱστορικὴν δοκιμασίαν τῆς ἐποχῆς μας καὶ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰ ἀδυσώπητα αἰτήματα καὶ προβλήματα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἁπλῶς ἐποχὴ μεταβατική, ἀλλὰ ἐπαναστατική. Ὁ Ἑλληνισμός, ὁ ὁποῖος καὶ μεγάλην ἱστορικὴν μοῖραν ἔχει ἀλλὰ καὶ ἀποτελεῖ, σχετικῶς πρὸς ἄλλους λαούς, ὀλιγάνθρωπον Ἔθνος, εἶναι περισσότερον παντὸς ἄλλου λαοῦ ὑποχρεωμένος νὰ συνειδητοποιήσῃ τὰ σημερινά του προβλήματα.

Τὸ πρῶτον χρέος, ποὺ ἔχει ὁ σύγχρονος Ἑλληνισμός, εἶναι νὰ σχηματίσῃ σαφῆ εἰκόνα διὰ τὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη γύρω του μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον. Ἂν ρίψωμεν ἕνα βλέμμα εἰς τὴν κατάστασιν αὐτήν, θὰ ἴδωμεν ὅτι οἱ ἀραβικοὶ λαοί, ὅπου τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρῇ μέγα κῦρος, ἀποκτοῦν σιγὰ-σιγὰ τὴν αὐτοσυνειδησίαν των καὶ ἴσως κάποτε κατορθώσουν νὰ ἑνωθοῦν. Εἶναι λοιπὸν τοῦτο νέον στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς νὰ ρυθμίσωμεν τὴν συμπεριφοράν μας ἀναλόγως. Ἐντὸς τοῦ ὄγκου τῶν λαῶν αὐτῶν ἔχει δημιουργηθῇ ἕνα νέον Κράτος, τὸ Ἰσραήλ, τὸ ὁποῖον ὡς πολιτικὴ μονὰς παρουσιάζει μεγάλην δυναμικότητα καὶ ἀσφαλῶς θὰ εἶναι εἰς τὸ ἄμεσον μέλλον, ἐντὸς τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου, σοβαρὸς ἀνταγωνιστὴς τῶν Ἑλλήνων. Ἐὰν μετακινήσωμεν τὸ βλέμμα μας ἀπὸ τὰ ἀραβικὰ κράτη πρὸς Βορρᾶν, συναντῶμεν τὴν Τουρκίαν, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται σήμερον ὡς ἰσχυρὸν ἐθνικὸν Κράτος, τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ σύμμαχον, συμπεριφέρεται ἀπειλητικῶς πρὸς ἡμᾶς. Καὶ ὅμως ἡ πολιτικὴ σωφροσύνη θὰ ἔπρεπε νὰ ὁδηγήσῃ τὴν Τουρκίαν εἰς πραγματικὴν φιλίαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, διότι, δίχως αὐτὴν τὴν φιλίαν, εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ Τουρκία θὰ εἶναι καταδικασμένη εἰς ἄγονον ἀντίδρασιν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ δὲν θὰ φθάσῃ ποτὲ εἰς γονιμοποίησιν καὶ ἀξιοποίησιν τῶν δυνάμεών της. Ἡ ἀπουσία τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐδημιούργησε διὰ τὴν Τουρκίαν μέγα κενόν, τὸ ὁποῖον δὲν φαίνεται πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπληρωθῇ. Ὁ μόνος τρόπος πρὸς πλήρωσιν αὐτοῦ τοῦ κενοῦ εἶναι ἡ πραγματικὴ φιλία τῆς Τουρκίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Πρὸς Βορρᾶν, ὅπου κατ' οὐσίαν πρόκειται περὶ τοῦ θώρακος τῆς Ἑλλάδος, τὰ σλαβικὰ κράτη δὲν εἶναι ὅπως ἦσαν τὸν παλαιότερον καιρὸν ἀνοργάνωτα, ἀλλὰ εἶναι αὐστηρῶς ὠργανωμένα. Δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν πῶς εἶναι ὠργανωμένα, δηλαδὴ ποῖον πολιτικὸν καθεστὼς τὰ διέπει, ἀλλὰ ὅτι εἶναι ὠργανωμένα. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅπου κατὰ μῆκος τοῦ θώρακος τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχουν δύο κράτη, αὐστηρῶς ὠργανωμένα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἕνα εἶναι ἡ Βουλγαρία μὲ πληθυσμὸν ἴσον πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἄλλο ἡ Γιουγκοσλαβία μὲ πληθυσμὸν ὑπερδιπλάσιον τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὴν διαμόρφωσιν αὐτὴν τοῦ χώρου πέριξ ἡμῶν κατ' οὐσίαν μένει εἰς ἡμᾶς ἀνοικτὴ πρὸς ἔξοδον καὶ δρᾶσιν μόνον ἡ θάλασσα καὶ βεβαίως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ σήμερον εἶναι οἱ

Ἕλληνες μεταξὺ τῶν πρώτων. Μόνον εἰς τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον ἔχουν οἱ Ἕλληνες νὰ παρουσιάσουν καὶ σήμερον οἰκουμενικὴν δρᾶσιν. Ἀπὸ ξηρᾶς ὅμως ἡ Ἑλλὰς ἔχει ἀποκοπῇ ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν Δυτικὴν Εὐρώπην, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει. Τὸ γεγονὸς ἀκριβῶς τοῦτο πρέπει νὰ τὸ ἔχῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν του διὰ κάθε τι, τὸ ὁποῖον θὰ σκεφθῇ ἢ θὰ πράξῃ διὰ τὴν Ἑλλάδα, εἴτε εἶναι πολιτικὸς εἴτε ἁπλοῦς πολίτης. Οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ γνωρίζουν ὅτι σήμερον ἡ Χώρα των δέχεται τὴν πίεσιν ὅλου τοῦ ὄγκου τῆς Ἀσίας καὶ μέρος τοῦ ὄγκου τῆς Εὐρώπης, ἡ πίεσις δὲ αὐτὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποβῇ καταλυτικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ τοῦτο, διότι ὑπάρχει ἕνας ἱστορικὸς νόμος. Ὁ νόμος αὐτὸς λέγει ὅτι, ὅταν λαοὶ τῆς Ἀσίας ἢ τῆς Εὐρώπης φθάσουν εἰς τὴν Μεσόγειον, καταλύουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Κατ' οὐσίαν ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἕνα ἀκρωτήρι τῆς Εὐρώπης· ἕνα σύνολον βράχων καὶ μικρῶν πεδιάδων· ἕνας ἁπλὸς ἐξώστης τῆς Εὐρώπης. Πρέπει νὰ γίνῃ συνειδητὸν ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἐλευθέρα, πρῶτον διότι ἀγωνίζεται, καὶ δεύτερον διότι εἰς τὴν πίεσιν τῶν δύο ἠπείρων ἐπὶ τῶν ὤμων της ἀντιτίθεται ἡ πίεσις τοῦ ὠκεανοῦ, ἡ ὁποία μέχρι σήμερον τοὐλάχιστον ἀπεδείχθη ἰσχυροτέρα. Ἡ ξηρὰ πιέζει πρὸς τὴν θάλασσαν, τοῦτο εἶναι νόμος τῆς γεωπολιτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ θάλασσα πιέζει πρὸς τὴν ξηράν. Καὶ δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἄλλων διὰ νὰ πεισθῶμεν· ἡ ἰδική μας ἱστορία ἐπικυρώνει τοῦτο. Ἡ θάλασσα ἔσωσε τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς ὅλας τὰς κρισίμους στιγμὰς τῆς ζωῆς του.

Ἡ κατάστασις λοιπὸν αὐτὴ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ θέσωμεν ἐξ ἀρχῆς σὰν λαὸς τὸ θέμα τῆς ὀλιγανθρωπίας μας. Εἴμεθα ὀλίγοι μέσα εἰς μίαν πλήμμυραν. Χωρὶς πληθυσμὸν συμπαγῆ καὶ πυκνὸν ἕνας λαὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κρατήσῃ τὸ ἔδαφός του. Τοῦτο εἶναι ἀδυσώπητον δίδαγμα τῆς ἱστορίας. Ὅταν ὅλοι οἱ λαοὶ γύρω μας πολλαπλασιάζωνται ἀπειλητικῶς δι' ἡμᾶς, δὲν ὑπάρχει ἄλλη διέξοδος παρὰ νὰ πολλαπλασιασθῶμεν καὶ ἡμεῖς. Κάθε ἄλλη διδασκαλία θὰ εἶναι δι' ἡμᾶς καταστρεπτική. Εὑρισκόμεθα πράγματι καὶ ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦτο εἰς μίαν κρίσιμον καμπὴν τῆς ἱστορίας μας. Γνωρίζομεν βεβαίως καλῶς ὅτι ὁ πολλαπλασιασμὸς αὐτὸς συμβαδίζει πάντοτε μὲ τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ μὲ τὴν παράλληλον οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς λαοῦ. Συνεπῶς ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ὅλης οἰκονομίας, καὶ μάλιστα ἡ αὐτοδύναμος καὶ ἐξαντλητική, ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς ὡς πρωταρχικὸν χρέος. Τὸ αἴτημά μας πρέπει νὰ εἶναι ὅτι ἐντὸς ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος ὁ πληθυσμὸς τῆς Χώρας πρέπει νὰ διπλασιασθῇ, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη δικλεὶς ἀσφαλείας, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχῃ ἕνας λαός, ὅταν μάλιστα ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἄλλων εἶναι ἀπειλητικός. Τὸ δὲ λεγόμενον, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ κρατήσῃ πληθυσμὸν διπλάσιον, εἶναι οἰκτρὰ πλάνη, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς ἄγνοιαν τῶν δυνατοτήτων τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ τῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ εἴσοδος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀγορὰν θὰ ἐντείνῃ εἰς τὸ μέγιστον — καὶ τοῦτο πρέπει νὰ γίνῃ γενικὴ συνείδησις — ὅλα τὰ ἤδη ὑπάρχοντα ἐσωτερικὰ προβλήματα τοῦ τόπου μας. Καὶ πέραν τούτου θὰ γεννήσῃ ἄλλα προβλήματα, τὰ ὁποῖα δὲν φαίνονται ἀκόμη. Καὶ τὸ πρῶτον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἔχει ἤδη θέσει ριζικώτατα, εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς αὐτόχθονος ἑλληνικῆς βιομηχανίας. Τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶχεν ὡς τώρα μορφὴν ἁπλῶς φυτοζωικήν. Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι σήμερον δὲν εἶναι δυνατὸν ἕνας λαὸς νὰ κρατήσῃ τὴν γῆν του, χωρὶς ἰδικήν του αὐτόχθονα βιομηχανίαν, ἐκτὸς ἂν θέλῃ νὰ τὸν ἀλέσῃ ὁ τροχὸς τῆς ἱστορίας, διότι τὰ πράγματα εἶναι σήμερον σκληρὰ καὶ ἀδυσώπητα. Θὰ ἐντείνωμεν εἰς τὸ ἔπακρον τὴν γεωργικήν μας παραγωγήν, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς αὐτήν, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ ἀποθάνωμεν ὡς λαὸς ἢ νὰ γίνωμεν δοῦλοι τῶν ἄλλων, παράγοντες καὶ προσφέροντες εἰς τοὺς ἄλλους προϊόντα πολυτελείας, τῶν ὁποίων ἡ κατανάλωσις θὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰδιοτροπίαν τῶν πλουσίων λαῶν.

Ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ αὐτόχθονος βιομηχανίας, ἐννοοῦμεν βιομηχανίαν ἰσότιμον πρὸς τὴν βιομηχανίαν τῶν προηγμένων λαῶν. Αἱ βιομηχανικαὶ δηλαδὴ μονάδες, αἱ ὁποῖαι θὰ ἱδρυθοῦν εἰς τὸν τόπον μας, θὰ πρέπῃ νὰ εἶναι ἰσότιμοι εἰς ποιότητα, συγχρόνως δὲ νὰ εἶναι μονάδες δι' ὅλα τὰ βασικὰ εἴδη τῆς ζωῆς καὶ ὄχι μόνον διὰ μερικά, ὁπότε καὶ πάλιν θὰ εἴμεθα εἰς ἀδυναμίαν. Ἡ ἵδρυσις βιομηχανίας θὰ γίνῃ διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ τίποτε ἄλλο διὰ νὰ ἐπιζήσωμεν ὡς λαός. Θὰ γίνῃ δὲ μὲ ἑλληνικὰ καὶ μὲ ξένα κεφάλαια, ἐφ' ὅσον διατηρήσωμεν τὴν ἐλευθερίαν μας. Τὰ ξένα κεφάλαια θὰ ἔλθουν ὅταν ἔχωμεν πολιτικὴν εὐστάθειαν, διότι τὸ κεφάλαιον, ὅσον δειλὸν εἶναι ὅταν δὲν ἔχῃ ἀσφάλειαν, τόσον τολμηρὸν εἶναι ὅταν ἔχῃ ἀσφάλειαν. Τότε ἀκριβῶς θὰ ἔλθῃ τὸ κεφάλαιον ἐδῶ καὶ θὰ ἔλθῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του, ὄχι δι' ἡμᾶς, ἀλλά, ὅταν ἔλθῃ, θὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς Ἕλληνας. Συγχρόνως θὰ ἔλθῃ διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν ἀγορὰν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ὅπου ὑπάρχει μέγα κενόν. Ἡ Ἑλλὰς ὡς χῶρος εἶναι χώρα ἐπίκεντρος καὶ ἔχει τεραστίαν σημασίαν διὰ τὸ κεφάλαιον. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς πρέπει νὰ ὀργανωθῇ ἡ Ἑλλὰς βιομηχανικῶς καὶ τεχνικῶς, δίχως ὅμως νὰ χάσῃ τὸ αἰώνιον πνεῦμά της, τὸ ὁποῖον τὴν προστατεύει διὰ νὰ μὴ μεταβληθῇ εἰς ἁπλῆν μᾶζαν ἀνθρώπων. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι τὸ κρίσιμον σημεῖον δι' ἡμᾶς, νὰ μὴ γίνωμεν μᾶζα, ὁπότε κινδυνεύομεν νὰ γίνωμεν δοῦλοι τῶν ἄλλων.

Δύο μεγάλαι ἀνάγκαι τίθενται ἐνώπιόν μας, ἡ μία εἶναι νὰ διατηρήσωμεν τὴν προσωπικότητά μας ὡς Ἕλληνες, ἡ δὲ ἄλλη νὰ ἀναπτύξωμεν τὴν οἰκονομίαν καὶ τεχνικὴν τοῦ τόπου μας. Εἴμεθα συνεπῶς ὑποχρεωμένοι νὰ καλλιεργήσωμεν ἐξ ἴσου καὶ τὰ δύο εἴδη ἐπιστημῶν, τὰς ἀνθρωπιστικὰς καὶ τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας. Πᾶσα ἀμέλεια ὡς πρὸς αὐτὸ θὰ πλη-

ρωθῇ βαρύτατα. Ἡ ἀνάγκη τῆς ζωῆς προβάλλει σήμερον καὶ τονίζει περισσότερον τὴν τεχνικὴν καὶ τὴν οἰκονομίαν, ὅμως οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη εἶναι δυνατὴ χωρὶς ἐπιστήμην. Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου παρακινεῖται ἀπὸ τὴν χρείαν τῆς ζωῆς διὰ νὰ δημιουργήσῃ τεχνικὴν καὶ οἰκονομίαν· ἡ ἐπιστήμη ὅμως δὲν ρυθμίζεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ κινεῖται «ἑαυτῆς ἕνεκα». Ἤδη ὁ Ἀριστοτέλης ἐχώρισε τὰ «πρὸς τὴν γνῶσιν» ἀπὸ τὰ «πρὸς τὴν χρῆσιν». Μὲ τὰ πρῶτα, «τὰ καλὰ καὶ ἐλευθέρια», καταγίνεται ἡ ἐπιστήμη. Μὲ τὰ δεύτερα, «τὰ χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα», καταπονεῖται ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ οἰκονομία. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐπίσης ὥρισε τὸν ἄνθρωπον καὶ ὡς πολιτικὸν καὶ ὡς οἰκονομικὸν ζῷον. Ἔχει μεγάλην σημασίαν νὰ καταλάβωμεν τὴν σχέσιν, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ ἐπιστήμης ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ τεχνικῆς καὶ οἰκονομίας ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ὡς συστήματα πράξεων ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ οἰκονομία καὶ ὡς ἐφαρμογὴ ἐπιστημονικῶν πορισμάτων ἐξαρτῶνται πάντοτε ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην. Συνεπῶς δίχως ἐπιστήμην δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν προηγμένην τεχνικὴν καὶ οἰκονομίαν. Ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ οἰκονομία ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἔχουν σχετικὴν αὐτοτέλειαν, ἐφ' ὅσον ἐπιδιώκουν νὰ καλύψουν ἀνάγκας τῆς ζωῆς· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως δὲν ἔχουν αὐτοτέλειαν, διότι δίχως τὴν ἐπιστήμην δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξουν. Ἐπίσης τοὺς τρόπους, κατὰ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ λειτουργοῦν ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ οἰκονομία, τοὺς προσφέρει πάντοτε ἡ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία ἀκριβῶς ἐφευρίσκει, ἐπινοεῖ. Λέγεται συνήθως ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς ζωῆς ἐφευρίσκει. Τοῦτο εἶναι πλάνη. Ἡ διάνοια εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐφευρίσκει, κατευθύνει καὶ τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν τεχνικήν. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ συστήματα εἶναι συνεπῶς διανοητικά, δηλαδὴ ὀργανώνονται ἀπὸ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ἐπιστήμην τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῷ ἡ ἁπλῆ ἀνάγκη περιμένει ἁπλῶς νὰ καρπωθῇ τὰς προσφοράς των. Οἰκονομία καὶ τεχνικὴ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ὑποβαστάζουν τὴν ζωὴν τοῦ πνεύματος, τῆς πολιτικῆς, τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅμως μέρος ἐμπνέονται ἀπὸ αὐτὰ τὰ μεγάλα δημιουργήματα τοῦ πνεύματος. Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ οἰκονομία εἶναι ὅρος τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος. Ἐξ ἄλλου ὅμως τὸ πνεῦμα εἶναι ὁ πρῶτος ὅρος, εἶναι τὸ πρῶτον κινοῦν τὴν τεχνικὴν καὶ τὴν οἰκονομίαν. Συνεπῶς ἡ σχέσις μεταξὺ οἰκονομίας καὶ τεχνικῆς ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἐπιστήμης ἀπὸ τὸ ἄλλο εἶναι βαθύτατα διαλεκτική, δηλαδὴ εἶναι συνηρτημένα τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ ὄχι ἐξηρτημένα, ὅπως θέλει ὁ Μαρξισμός.

Κάτω ὅμως ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας καὶ τεχνικῆς καθὼς καὶ τῆς ἐπιστήμης ὑπάρχει τὸ τεράστιον θέμα τῆς παιδείας, τοῦ ὁποίου ἡ σημασία καταδεικνύεται συνεχῶς καὶ περισσότερον, τῆς παιδείας ὅμως τῆς πραγματικῆς. Διότι χωρὶς τὴν πνευματικὴν ὑποδομήν, τὴν ὁποίαν μόνον ἡ παιδεία θὰ δώσῃ, δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ἐπιτυχία τῶν μεγάλων στόχων τῆς ζωῆς, δηλαδὴ τῆς ἐπιστήμης, τῆς οἰκονο-

μίας καὶ τεχνικῆς. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν παιδεία, γενική, ἀνθρωπιστική, καὶ παιδεία εἰδική, τεχνική. Εἰς τὸ θέμα τοῦτο δὲν χωρεῖ καμμία ἀπολύτως ὑποχώρησις. Δυστυχῶς ὅμως μέχρι σήμερον ἡ Πολιτεία δὲν συνεκέντρωσε σοβαρῶς τὴν προσοχήν της εἰς τὸ πρωταρχικὸν τοῦτο θέμα. Ἕνας δρόμος ὑπάρχει πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου: Διακομματικὴ ἐκπαιδευτικὴ πολιτική. Διότι τὸ πρόβλημα εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ἕνα ἐθνικὸν πρόβλημα τοῦ τόπου καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἀπὸ ἕνα κόμμα, οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τοῦτο.

Ἀλλὰ οὔτε τοῦτο εἶναι ἀρκετόν. Διότι εἶναι ἡ πρώτη φορὰ εἰς τὴν ἱστορίαν μας, ὅπου ὁ ροῦς τῶν πραγμάτων ἔρχεται νὰ μᾶς ἐπιβάλῃ ὅρους διὰ νὰ ζήσωμεν. Τὰ κόμματα ὀφείλουν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν πεῖραν ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς ἡγεσίας, τὴν ὁποίαν διαθέτει ὁ τόπος, τῆς ἐπιστημονικῆς, τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς, διὰ νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὸ μέγα θέμα τῆς παιδείας. Τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ τὰ ἄλλα προβλήματα τῆς ζωῆς. Ὅλα τὰ εἴδη τῆς ἡγεσίας εἶναι σήμερον ἀπαραίτητα, ὄχι ὅμως τὸ καθένα χωριστά, ἀλλὰ εἰς τὴν σύνθεσίν των. Ἡ πολιτικὴ ἡγεσία, εἰς τὴν ὁποίαν βεβαίως ἀνήκει τὸ μέγα ἔργον, μόνη της σήμερον, ὄχι μόνον ἐδῶ ἀλλὰ πουθενὰ εἰς τὸν κόσμον, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ Ἕλληνες ἕως τώρα ὀφείλουν τὴν ἐπιβίωσίν των μέσα εἰς τὴν ἱστορίαν εἰς δύο παράγοντας, εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς τὴν πνευματικήν των ὑπεροχήν. Τὸ ἕν συνδέεται μὲ τὸ ἄλλο. Ἡ σημερινὴ τροπὴ τῶν καιρῶν μᾶς ἐπιβάλλει νὰ ἐπανακτήσωμεν τὴν πνευματικὴν ὑπεροχήν, νὰ διακριθῶμεν καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ πνεύματος, ἄλλως κινδυνεύομεν. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ χωρὶς τὴν καθολικὴν ἀναπροσαρμογὴν τῶν δυνάμεών μας, οὔτε χωρὶς τὴν ἀναγέννησιν καὶ ριζικὴν ἀναπροσαρμογὴν τῆς παιδείας. Τὰ πράγματα πιέζουν τόσον πολὺ εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ὥστε φαίνεται νὰ μὴ μᾶς παίρνῃ ὁ χρόνος, διότι ὅλα ἔχουν ἀλλάξει γύρω μας, εἰς τοὺς ἄλλους δηλαδὴ λαούς, καὶ κινοῦνται μὲ ἄλλον ρυθμὸν ἀπὸ ὅτι ἴσως νομίζομεν. Ἡ προσωπική μου γνώμη εἶναι ὅτι πρέπει νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὰ ἀνώτατα πνευματικὰ ἱδρύματα. Εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ δώσωμεν ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ ἀναπτύξουν τοὺς τροφίμους των. Πρέπει ν' ἀρχίσωμεν ἐκ τῶν ἄνω ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν μᾶς παίρνει ὁ καιρὸς καὶ οἱ ἄλλοι γύρω μας τρέχουν μὲ ταχύτερον ρυθμόν. Παραλλήλως εἶναι ἀνάγκη ὡρισμένα ἀπὸ τὰ Γυμνάσια τοῦ Κράτους, ἕνα τουλάχιστον κατὰ νομόν, νὰ γίνουν πρότυπα, νὰ ἐξοπλισθοῦν μὲ ὅλα τὰ μέσα, νὰ ἐπανδρωθοῦν μὲ τὰς καλυτέρας δυνάμεις καὶ νὰ ἀρχίσουν νὰ ἐργάζωνται μὲ ἄλλον ρυθμόν. Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ καὶ διὰ τὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν ὅλα ἀμέσως, οὔτε προφθάνομεν νὰ ἀρχίσωμεν ἐκ τῶν κάτω.

Ἀσπὶς ὅμως διὰ τὴν ἐπιβίωσιν ἑνὸς λαοῦ, ἐκτὸς τῆς πολιτείας του καὶ τῶν μέσων τὰ ὁποῖα αὐτὴ διαθέτει, εἶναι ἡ γλῶσσά του. Μὲ τὴν σύγχρονον ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ τὴν ἀνάγκην ἐκμαθήσεως ξένων γλωσσῶν ἀπὸ μεγάλα στρώματα τοῦ λαοῦ μας γίνεται συνειδητὴ ὅλον καὶ περισσότερον ἡ ἀξία τῆς ἰδικῆς μας γλώσσης καὶ τὸ μέγεθος τῆς σημασίας της. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μάθῃ κανεὶς μίαν ξένην γλῶσσαν, ἐὰν δὲν κατέχῃ τὴν ἰδικήν του. Ὅσον τώρα μεγαλύτερος εἶναι ὁ κίνδυνος διὰ τὴν ἐπιβίωσιν ἑνὸς λαοῦ, τόσον ἐσωτερικωτέρα εἶναι ἡ ἀνάγκη ὁ λαὸς αὐτὸς νὰ καλλιεργῇ τὴν γλῶσσάν του ἀκαταπαύστως διότι αὐτὴ εἶναι τὸ ὄργανον τῆς ἐλευθερίας του. Γλωσσικὴ καλλιέργεια ὅμως χωρὶς ἱστορικὴν μνήμην καὶ συνείδησιν εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον. Εἴμεθα λοιπὸν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀφομοιώνωμεν συνεχῶς τὴν γλωσσικήν μας παράδοσιν κατὰ τρόπον γόνιμον καὶ δυναμικόν, ἡ δὲ γλωσσικὴ παράδοσις εὑρίσκεται μέσα εἰς τὰ κείμενα τοῦ πολιτισμοῦ ὅλων τῶν αἰώνων. Αὐτὰ ἀκριβῶς πρέπει νὰ κυκλοφορήσουν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Ἂν δι' ὅλους τοὺς λαοὺς ἰσχύῃ — καὶ ἰσχύει σήμερον κατὰ τρόπον ἀδυσώπητον — τὸ «οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνον ζήσεται ἄνθρωπος», δι' ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα λαὸς μὲ ἱστορικὴν μοῖραν καὶ ὀλιγάνθρωπος, ἰσχύει περισσότερον.

Ἄλλο μεγάλο αἴτημα διὰ τὴν ἐπιβίωσίν μας κατὰ τὸν σημερινὸν σκληρὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς εἶναι τὸ αἴτημα ὅτι ἕνας ὀλιγάνθρωπος λαός, ὁ ὁποῖος ἔχει ἱστορίαν οἰκουμενικῆς σημασίας, πρέπει καὶ μέσα εἰς τὰ μεγάλα σημερινὰ πλαίσια τῆς πολιτικῆς νὰ ἀσκῇ πολιτικὴν μεγάλης οἰκουμενικῆς γραμμῆς. Εἶναι πλάνη ὅτι ἕνας μικρὸς λαὸς πρέπει νὰ ἀσκῇ πολιτικὴν μικρᾶς γραμμῆς. Ὅσον ὀλιγανθρωπότερος εἶναι ἕνας λαός, τόσον περισσότερον ἡ πολιτική του πρέπει νὰ εἶναι πολιτικὴ μεγάλης γραμμῆς, δηλαδὴ πρέπει νὰ εἶναι πολιτικῶς παρὼν παντοῦ καὶ πάντοτε, διὰ νὰ γνωρίζῃ μὲ ἀσφάλειαν ποῖα εἶναι τὰ συμφέροντά του καὶ πῶς πρέπει νὰ τὰ ἐπιδιώκῃ. Ἡ ἔννοια τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἡ ὁποία βεβαίως, ὁτιδήποτε καὶ ἂν γίνῃ μὲ τὴν ἑνοποίησιν τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκομεν, δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ καταργηθῇ, μὲ τὴν πολιτικὴν ἀκριβῶς αὐτῆς τῆς μεγάλης γραμμῆς θὰ ἐνταθῇ εἰς τὸν μέγιστον δυνατὸν βαθμόν. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς θὰ ἐντείνῃ εἰς τὸν μέγιστον βαθμὸν καὶ τὴν αὐτοσυνειδησίαν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἡγεσίας του. Ὅ,τι ἄλλο λέγεται σχετικῶς εἶναι καθαρὰ δημαγωγία.

Ἄλλο μέγα αἴτημα τῆς συγχρόνου ζωῆς μας, τὸ ὁποῖον τίθεται ἐνώπιόν μας καὶ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τρόπον ἀδυσώπητον, εἶναι τὸ αἴτημα νὰ ἀναγεννήσωμεν μέσα μας ὅ,τι ὠνόμασαν οἱ πατέρες μας Ὀρθοδοξίαν. Παρελάβομεν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἡ ἱστορικὴ μοῖρα ἐπεφύλαξεν εἰς ἡμᾶς τὸ προνόμιον νὰ τὸν ἑρμηνεύσωμεν, νὰ διατυπώσωμεν μὲ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν τὰς ἀρχάς του καὶ ἔτσι νὰ τὸν παραδώσωμεν εἰς τὸν κόσμον. Τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἐπράξαμεν ὡς λαός. Κατὰ

δὲ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας, ὅπως εἴπαμε, ἡ Ὀρθοδοξία μαζὶ μὲ ἄλλα στοιχεῖα τῆς ζωῆς μας ἀπετέλεσε τὸν Δούρειον ἵππον διὰ νὰ ἐπιζήσωμεν. Σήμερον, ποὺ δοκιμάζονται καὶ διασαλεύονται ἐκ βάθρων ὅλα τὰ ἱστορικά μας ἀποκτήματα καὶ ἀγαθά, ἔχομεν χρέος ὡς λαὸς νὰ ἐμβαθύνωμεν, ὅπως ἀπαιτοῦν οἱ σύγχρονοι ὅροι τῆς ζωῆς, ἄλλην μίαν φορὰν εἰς τὴν πηγὴν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ χωρὶς νὰ θίξωμεν τὸ Δόγμα, τὸ ὁποῖον παραμένει ἀκίνητον, νὰ ἀναγεννήσωμεν μέσα μας τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἀναγέννησις αὐτὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔχει ἀρχίσει ἤδη νὰ γίνεται εἰς ἄλλους λαούς. Εἰς ὅσους πάλιν λαοὺς τοῦτο δὲν γίνεται, ὁ Χριστιανισμὸς καὶ μάλιστα ἡ Ὀρθοδοξία, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἐδημιουργήσαμεν καὶ παρεδώσαμεν εἰς αὐτούς, μεταβάλλεται εἰς ὅπλον, τὸ ὁποῖον στρέφεται ἐναντίον μας. Τοῦτο ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν της ἡ ὀρθόδοξος ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἂν θέλῃ νὰ κρατήσῃ τὸ πλήρωμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἰς τοὺς κόλπους της. Χρειάζεται σκληρότατος ἀγὼν διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο, ἄλλως τὰ εἴδωλα τῶν ἐφημέρων ἰδεολογιῶν θὰ καταλάβουν τὴν θέσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ σύγχρονα κοινωνικὰ ρεύματα, τὰ ὁποῖα γεννῶνται γύρω ἀπὸ τὴν ἄψυχον πραγματικότητα τῶν μηχανῶν καὶ τῶν ἐργοστασίων καὶ ἐντείνονται μὲ τὴν κατὰ μάζας παραγωγὴν τῶν τεχνικῶν μέσων, μαραίνουν τὴν πνευματικότητα καὶ τὴν δροσερότητα τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἄνθρωποι κινδυνεύουν νὰ γίνουν ἁπλῆ μᾶζα, ἡ ὁποία τρέφεται μὲ τυποποιημένην πνευματικὴν τροφὴν καὶ κατευθύνεται πρὸς ὡρισμένους σκοπούς. Τὸ εἴδωλον τῆς εὐτυχίας, τὸ ὁποῖον καλλιεργοῦν διὰ τὰς μάζας τὰ θεωρητικὰ συνεργεῖα τῶν λεγομένων ἰδεολογιῶν καὶ τὸ προβάλλουν εἰς τὸ ἀβέβαιον καὶ ἀδιόρατον μέλλον ὡς ὑπόσχεσιν πρὸς αὐτάς, ὡς δέλεαρ, δὲν εἶναι κατὰ βάθος τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ παραμορφωμένον πρόσωπον τῶν μεγάλων ἰδεῶν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι δημιουργοῦνται δελεαστικοὶ μῦθοι διὰ νὰ κερδηθοῦν αἱ μᾶζαι τῶν ἀνθρώπων. Λαοὶ δίχως ἱστορικότητα εἶναι εὔκολον νὰ δελεασθοῦν ἀπὸ τὰ νέα αὐτὰ εἴδωλα, τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦν τὰ συνεργεῖα τῶν συγχρόνων θεωριῶν. Εἶναι ἐπίσης δυνατὸν μὲ τὴν σκληρότητα τῆς κρατικῆς πειθαρχίας τὰ εἴδωλα αὐτὰ νὰ σφραγίσουν διὰ παντὸς τὴν ζωὴν τῶν λαῶν αὐτῶν. Λαοὶ ὅμως μὲ μεγάλην ἱστορικότητα καὶ μὲ μεγάλους ἀγῶνας διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ πνεῦμα εἶναι δύσκολον νὰ πλανηθοῦν ἀπὸ παρόμοια δελεαστικὰ εἴδωλα. Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἠγωνίσθησαν πρῶτον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα νὰ ὑψώσουν Θεοὺς ἀπηλλαγμένους ἀπὸ τὰς ζωώδεις μορφὰς τῶν θεῶν τῶν προελληνικῶν χρόνων καὶ νὰ τοὺς σμιλεύσουν εἰς τὸ μάρμαρον ὡς μορφὰς ἀνθρώπου μὲ ἀθάνατον κάλλος καὶ ἁρμονίαν, οἱ ὁποῖοι ἠγωνίσθησαν ἐπὶ αἰῶνας νὰ διατυπώσουν τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὴν φιλοσοφίαν των καὶ νὰ τὸ ἐκφράσουν μὲ τὴν τέχνην των, καὶ οἱ ὁποῖοι τέλος μὲ τὸ θρυλικόν των «21», δίχως ρητορισμοὺς καὶ χειρονο-

μίας, ἐπανέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τὴν ἐπανέφεραν εἰς τὴν ζωὴν πρωτόπλαστον καὶ γενναίαν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ στραφοῦν ποτὲ εἰς τὰ ἐφήμερα εἴδωλα τῆς ἐποχῆς, διότι τότε θὰ ἀπεφάσιζαν νὰ ἀποθάνουν. Πάντοτε χωρὶς θόρυβον καὶ χωρὶς πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν δυστοκίαν ἀνανεώνει ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς κάθε κρίσιμον στιγμὴν τῆς ἱστορίας του τὴν ὀντότητά του ὡς Ἔθνος. Ἔτσι πιστεύομεν καὶ σήμερον εἰς τὴν κρίσιμον καμπήν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἑλληνισμὸς διέρχεται, θὰ διατηρήσῃ τὴν βασικήν του καταβολήν, τὴν ἐλευθερίαν του, τὴν ὁποίαν παρέλαβεν ἀπὸ τοὺς πατέρας του, δίχως μύθους καὶ ρωμαντισμούς, οἱ ὁποῖοι ταράζουν τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν καὶ ἀνακόπτουν τὴν περαιτέρω πνευματικὴν δημιουργίαν. Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἄλλως τε, ὅπως εἴπομεν εἰς τὴν ἀρχήν, χρεωμένοι ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, ἡ ὁποία κρατάει τὰ βιβλία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τῶν λαῶν, νὰ ἐπιτύχουν πλήρη κάθαρσιν τῆς δευτέρας μεγάλης τραγῳδίας τῆς ζωῆς των.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ